

פרק ה

בגדרי ההיתר באינו פסיק רישיה

א. גדר ההיתר באינו מכוין

כתב הרמב"ם^א דברים המותרין לעשותן בשבת ובשעת עשייתן אפשר שתעשה בגללן מלאכה אחרת ואפשר שלא תעשה, אם לא נתכוין לאותה מלאכה מותר, ע"כ.

והמאירי^ב הוסיף לבאר דמיירי שאותה מלאכה אינה עיקר המעשה אלא נגזרת מחמת מעשה של היתר.

וטעם ההיתר באינו פסיק רישיה יבואר לפנינו באות ב', דבאופן כזה אין שם המעשה של היתר משתנה להקרא על שם המלאכה, דכיון שהמלאכה האחרת אינה עיקר המעשה אלא נגזרת ממילא ובאופן מקרי, והוא אינו מכוין לה, כשיש ספק אם תעשה אינה נכללת בשם המעשה.

וכך נפסק בשו"ע^ג, דבר שאין מתכוין מותר והוא שלא יהא פסיק רישיה הלכך גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין

א. פרק א' הלכה ה'.

ב. בשבת כ"ט: בד"ה ומכל מקום.

ג. סי' של"ז.

לעשות חריץ. וביאר המשנ"ב דלא פסיק רישיה הוא דאפשר שפיר שלא תחרוץ בקרקע, וכונת השו"ע כמו שכתב הרמב"ם וכן"ל.

נמצא דהיתר דבר שאינו מתכוין נאמר בתוצאה הנלווית להתעסקות בדבר היתר, ולא בעיקר הדבר שמתעסק בו, שבזה אע"פ שאין התוצאה ודאית ואינו מכוין לה אסור.

והיינו משום דכשהספק הוא בעצם המעשה שהוא עוסק בו, שם המעשה אינו תלוי בכונתו^ד.

ורק כאשר ברור שאין מלאכה בעיקר המעשה שעוסק בו, ויש ספק אם זה יגרום למלאכה אחרת, כגון העתקת מטה ממקום למקום ויש ספק אם תגרם ע"י זה חרישה, בזה יש חילוק, דאם מתכוין לזה אסור כי נקבע שם הפעולה למעשה חרישה, ואם אינו מתכוין לזה והוא מוכרח שתעשה המלאכה גם כן נקבע שם הפעולה מעשה חרישה^ה, ואם אינו מכוין וגם יש ספק אם תעשה המלאכה הרי זה מותר.

לסיכום, ג' תנאים בעינן כדי להתיר בדבר שאינו מתכוין, א. שהתוצאה נלווית באופן מקרי ולא שהיא עיקר המעשה [ואינה משולבת בגוף המעשה וכמשנ"ת בפרקים דלעיל]. ב. שאינו מתכוין לתוצאה זו. ג. שיש ספק אם תעשה.

ד. וכתב המנחת שלמה ח"א סי' ו' דהמחזיר קדירה על האש ויש בה חלק שאינו מבושל וספק אם יתבשל, אף שאין כונתו לבשל אלא רק לשמור חומה, אם התבשל הרי זה מעשה בישול, כי נתינה על האש הוא מעשה לחמם אלא שבדבר המבושל אין בישול אחר בישול.

ה. ובלא ניחא ליה פטור משום דלא הוי מלאכת מחשבת כ"כ המשנ"ב סי' ש"כ ס"ק נ"ג.

כשאינו פס"ר וניחא ליה

כתב הרא"ש¹ דהיכא דהוי פס"ר דניחא ליה, אנן סהדי דקמכוין.
וכמו"כ מבואר בתוס'².

וצ"ב דכיון דבניחא ליה אנן סהדי דקמכוין, אמאי שלא בפסיק
רישיה שרי, והרי מכוין חייב גם כשלא ברור שתעשה המלאכה,
וכמש"נ.

וצ"ל דדוקא כשהוא פס"ר הוא מתכוין לזה, משא"כ כשאינו
ברור שתעשה המלאכה אינו מכוין לזה.

עוד אפשר לומר דכשמכוין ממש למלאכה כונתו קובעת שם
המעשה למלאכה אף כשאינו פס"ר, אבל כשאין זה עיקר המעשה
ואינו מכוין לזה להדיא, וגם לא ברור שתעשה גם תוצאה נלווית זו,
אין הפעולה נקראת על שם המלאכה, וכמש"נ³.

דברי הרמב"ם

ו. פרק ט"ז ס' ח'.

ז. שבת מ"א: ד"ה מיחם, דתולש לאכילה או לבהמה בארעא ידיה חייב
משום חורש בכל שהוא, אע"ג דאין מתכוין ליפות הקרקע, ולא דמי לכל
מלאכה שאינה צריכה לגופה כגון חותה [בגחלים] להתחמם, דבתולש
אע"ג דאין מתכוין ליפות אנן סהדי דניחא ליה, אבל בחותה אין נהנה
בהבערה זו דבלא הבערה זו יתחמם וכיון שאינו נהנה בברור, לא נתכוין
להבעיר והויא מלאכה שאינה צריכה לו.

ח. וע"ע בשער הציון סי' שט"ז ס"ק ל"ג כעין סברא זו שלפי עיקר הכונה
נקבע שם המלאכה.

ב. בדין ספק פסיק רישיה

כתב הט"ז^ט דמותר לסגור תיבה אחר שהפריח הזכובים ממנה ואינו יודע אם יש בה עוד זכובים, דאין זה פסיק רישיה שיעשה איסור צידה.

וכתב הבה"ל דלולא דבריו הסברא להיפוך, דאם האיסור יעשה בודאי על ידי המעשה היינו הנעילה [ר"ל סגירת התיבה], אך-ספק אם יש כאן איסור [היינו דבר הניצוד], הוי ליה ספקא דאורייתא, ושם בגרירה שאני דמספקא לן על דבר אחר היינו החריץ הנסבב על ידי פעולתו, ולכן מותר דבר שאינו מתכוין דאפשר שלא יעשה החריץ, מה שאין כן בענינינו דספק הוא על עצם הנעילה אם יש בזה מעשה צידה, הוי כשאר ספקא דאורייתא, ומצאתי בחידושי רבי עקיבא איגר ביורה דעה שמצדד גם כן מתחילה כסברתנו וכו', אכן מצאתי ראייה להט"ז מדברי הרמב"ן וכו'.

ביאור סברת הבה"ל

בביאור סברת הבה"ל, יעוי' בספר שערי יושר להגר"ש שקוף זצ"ל^י שביאר החילוק בין ספק פסיק רישיה לאינו פס"ר, דכשהספק הוא אצלו שהוא אינו יודע על המציאות הקיימת שתעשה מלאכה, שם הפעולה אינו תלוי בידיעתו, והתוצאה קובעת שם הפעולה. וכגון לו יצוייר שיש ציפור שבחיתוך ראשו לא ימות, והוא אינו

ט. בסי' שט"ז סעי' ג'.

י. שער ג' פרק כ"ה עמוד רס"ו ובשיעוריו למסכת כתובות סי' ד' ויעוי' גם בשיעורי הגר"ש רוזובסקי זצ"ל בכתובות דף ו'.

יודע אם ציפור זו תמות, אף שאינו מכויץ לכך הרי זה ספק איסור דאורייתא, כי הספק הוא בעצם המעשה ולא בתוצאה מקרית.

ורק כאשר הספק הוא על איכות הפעולה אם היא תעשה באופן שתגרור אחריה מלאכה, הרי זה לא פס"ר, וכגון בהעתקת מטה ממקום למקום, כשיש ספק באופן הגרירה אם יעשה חריץ, פעולת העתקת המטה אינה נקראת חרישה.

וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל דביאור הדברים הוא כמש"כ בשערי יושר. [עוד יש להוסיף ביאור בחילוק שבין ספק פס"ר ללא פסיק רישיה כמש"נ בהערה י"א].

ובדעת הט"ז צ"ל דגם בסגירת תיבה שיש ספק בעצם הנעילה אם היא צידה, מכיון שהספק הוא על תוצאה צדדית שנלווית למעשה בדרך מקרה, והוא אינו מודע לכך שנלווית בודאי לפעולה שלו פעולת מלאכה, לא חל על הפעולה שם מלאכה.

אולם כשיש ספק בעיקר הדבר שעושה, גם הט"ז מודה דאם נעשתה מלאכה חייב, כגון לוחץ על מתג חשמל ואפשר שלא ידליק כי המגעים רופפים, הרי זה ספק מעשה ואינו תלוי בידיעתו ואם נדלק חייב. וכן מחזיר קדירה על האש לשמור חומה ויש בה חלק

יא. בגורר מטה, שם המעשה הוא העברת מטה ממקום למקום, וזה יכול להעשות מבלי לעשות חריץ, כגון בהגבהה, [וכמש"כ הראבי"ה דלכן חשיב פס"ר ולא מעשה, והו"ד בפרק ד' אות א'], לפיכך כשיש ספק אם יעשה חריץ הספק הוא בדבר צדדי אם פעולת ההעברה באופן זה תעשה חריץ, משא"כ בסגירת תיבה הספק הוא בגוף המעשה אם הסגירה היא גם בפני זבובים. [יל"ע בגרירת מחרישה לשם העברה ממקום למקום ויש ספק אם יעשה חריץ, אם גם זה חשיב לא פסיק רישיה, כי הוא עוסק במעשה העברה ובמקרה נעשה חריץ ולא שנא מהעברת מטה, או דילמא כיון שגרירת מחרישה היא צורת מעשה חרישה. חשיב ספק מעשה].

שאינו מבושל וספק אם יתבשל, אם התבשל הרי זה מעשה מלאכה^{יב} אפילו שאין כונתו לזה^{יג}.

ומסקנת המשנ"ב^{יד} בנידון הט"ז, דכיון דזה לא הוי אלא ספק פסיק רישה במילתא דרבנן דהוא דבר שאין במינו ניצוד, אין להחמיר כל כך, ע"כ.

ולענין דאורייתא גם הט"ז לא הכריע להקל^{טו}, ויעוי' בהערה דוגמא שהחמיר בה הבה"ל^{טז}. ונימוקים נוספים להחמיר בזה יעוי' בשערי יושר^{יז} ובחלקת יואב^{יח}. וע"ע במשי"ת בזה בפרק ז'^{יט}.

יב. כמו שכתב במנחת שלמה ח"א סי' ו' הו"ד לעיל בהערה.
יג. גם לפי הט"ז אם סגי נהור סוגר קופסא ואינו יודע דבר שאצל כולם אינו ספק, יש לדון דתוצאה כזו נכללת בשם הפעולה דחסרון ידיעה כזה אינו משנה את שם הפעולה שאצל כולם היא נקראת מלאכה, וצ"ע.
יד. ס"ק ט"ז.

טו. למתירים ספק פס"ר שרי גם כשניחא ליה, ולא חשיב כמכוין להדיא, כגון שרוצה לנעול את הדלת ומספקא ליה אם יש שם צבי וכדומה שנכנס מתחילה לתוכו, וכמבואר בבה"ל סי' שט"ז סעי' ג' ד"ה ולכן.
טז. בבה"ל סי' שכ"ו ס"ט ד"ה בדברים, אוסר לרחוץ שערו במינים שאינו יודע טבעם ואולי הם משירים בודאי את השער.

יז. שער ג' פרק כ"ה.

יח. סי' ח'.

יט. אות ג' ואות ה'.

פרק ו

גדרי המותר והאסור בפס"ר דלא ניחא ליה

א. איסור פס"ר דלא ניחא ליה בתרי דרבנן

איתא בשו"ע^א דבר שאינו מתכוין מותר, והוא שלא יהא פסיק רישיה, הלכך גורר אדם מטה כסא וספסל ובלבד שלא יתכוין לעשות חריץ.

מבואר דאם הוא פסיק רישיה שתעשה ע"י פעולתו תוצאת מלאכה אסור^ב. וכ"כ המשנ"ב בשם המג"א דגדולים ביותר אסור לגרור על הארץ דפס"ר הוא דבודאי יעשה חריץ. [וכשלא ניחא ליה בחריץ אין זה מלאכת מחשבת והאיסור הוא מדרבנן^ג].

א. סי' של"ז ס"א.

ב. פסיק רישיה פירושו תוצאה ודאית נלוית לעיקר המעשה וכמש"נ בפרקים דלעיל.

ג. כ"כ המשנ"ב בסי' ש"כ ס"ק נ"ג.

וביאר בשעה"צ דאע"פ שבגרירת מטה ונעשה חריץ הרי זה פסיק רישיה דלא ניחא ליה בתרי דרבנן, כי החריץ נעשה כלאחר יד ולא בכלי חרישה, וגם הוא מקלקל במה שעושה חריץ בבית, מ"מ אסרו רבנן.

ומצינו דפעמים התירו פס"ר דלא ניחא ליה בתרי דרבנן¹, ומצינו דפעמים אסרו גם בג' דרבנן, וגם קרוב לפס"ר דלא ניחא ליה אסור², ויש אופנים שאינם בכלל עיקר האיסור, והגדרים ופרטי הדינים בזה יבוארו לפנינו.

ב. גדרי החילוקים בין המותר והאסור בפס"ר בתרי דרבנן

א. כתב הרמ"א¹, יש ליזהר שלא לסגור תיבה קטנה שזכובים בו בשבת, וביאר במשנ"ב ובשעה"צ דבתיבה גדולה שרי, דאפילו אם היה עומד בתוכה לא היה יכול לתופסה בחד שחיה, וגם הוא דבר שאין במינו ניצוד, הוי תרי דרבנן ומותר באינו מכוין אע"ג דהוי פסיק רישיה [פמ"ג]. וצ"ב מאי שנא גורר מטה שאסרו פס"ר בתרי דרבנן כנ"ל.

ב. עוד מצינו ברמ"א¹ שאסר שבירת עוגה שכתוב עליה כמין אותיות, דהוי מוחק.

ד. ויעוי' בשעה"צ סי' תרנ"ח ס"ק ח' במש"כ לענין צירוף דעת הערוך שמיקל בפסיק רישיה דלא ניחא ליה.

ה. וכמשי"ת בפרק ז' אות ה'.

ו. בסי' שט"ז סעי' ג'.

ז. סי' ש"מ סעי' ג'.

והדגול מרבבה שם חלק על דברי הרמ"א וכתב דמקלקל הוא, וגם כלאחר יד דאין דרך מחיקה בכך, ומכ"ש אם אינו שובר בידו רק בפיו דרך אכילתו, וגם איסור דרבנן שאינו על מנת לכתוב, פשיטא דאינו מתכוין מותר אפילו בפסיק רישיה, ולכן נלע"ד היתר גמור בדבר זה. אלא א"כ אוכל האות לסגולה להתחכם עיי"ש. כלומר יש כאן ד' דרבנן, פס"ר דלא איכפת ליה, מקלקל, כלאחר יד, ודרך אכילה שעושהו יותר כלאחר יד, ומוחק שלא על מנת לכתוב.

וכתב החזו"א^ח על דברי הדגול מרבבה, מיהו עיקר ההיתר דתרי דרבנן אינו מוכרע ואין לו מקור בגמ', ע"כ.

וצ"ב דעת הרמ"א, וכן המשנ"ב שהתיר שבירת אותיות בעוגה רק בפיו בדרך אכילה, ולא התירו משום צירוף כמה דרבנן כמ"ש הדגול מרבבה, ומאי שנא מצידה הנ"ל שהתירו בתרי דרבנן.

וי"ל, דיסוד האיסורים בגזירות דרבנן הוא כמש"כ בהגהות הגרא"מ הורוויץ^ט, וז"ל, דגזירות חז"ל נחלקות לשנים, א' המביאות לידי היתר בשל תורה שיאמרו מדהא שריא הא נמי שריא וכו', ב' המביאות בטבען למכשולים בשל תורה וכו', עיי"ש.

לפיכך, היכא דדמי למלאכה בתוצאה או בפעולה כמו בעשית חריץ ובשבירת אותיות, גם בג' וד' דרבנן אסור, משא"כ בצידת דבר שאין במינו ניצוד אין דמיון למלאכה בתוצאה, וכשאינו יכול לתופסו בשחיה אחת אין דמיון למלאכה בפעולה, בתרי דרבנן כזה שרי, דלא חיישינן שמזה יבא לידי עשית מלאכה, וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ח. סי' ס"א ס"ק א'.

ט. שבת דף י"ד: ד"ה בשעה שתיקן שלמה.

כלומר אין די בכמה דרבנן כדי להתיר, אלא בעינן שיהיו החילוקים בגוף המלאכה וגם רחוק מדמיון למלאכה.

ומקור לחילוק בדרך זו משמע מדברי הפמ"ג, דהנה במג"א הביא דברי האגודה דבכתב על העוגה במי פירות לא הוי מוחק, והקשה וצ"ע דעל כל פנים רישומו ניכר, ותירץ הפמ"ג דעוגה ומי פירות תרוייהו אין מתקיימין וגם מוחק על מנת לכתוב יש כאן שלושה שבותים אפשר כולי האי לא גזרו בשובר על מנת לאכול ואין נראה כאן מתכוין למחוק, ע"י אליה רבה, ע"כ. כלומר באינו ניכר כזה התירו בצירוף כמה דרבנן.

נמצא דבג' שבותים שכתב הדגמ"ר, מקלקל וכלאחר יד ומוחק שלא ע"מ לכתוב, ובפס"ר דלא איכפת ליה, נקט הפמ"ג דאין די בהם כדי להתיר, אבל ג' שבותים אלו שהם חסרון בגוף המלאכה, שאין מתקיימין הכתב והעוגה ומוחק שלא ע"מ לכתוב, וגם לא דמי למלאכה כי מתכוין לאכול ואין נראה כמתכוין למחוק, בזה שרי. וע"ע בהערה י"א.

י. סי' ש"מ ס"ק ה'.

יא. על דרך זה ובדומה לזה, יעוי' בריטב"א [ראש השנה דף ל"ב: ד"ה ושלא במקום מצוה] דלא דחינן אפילו שבות דשבות דמינכר ביה חילול משום פסידא, דגוי שבא לכבות אין אומרים לו כבה, ובהמתו טעונה כלים לא התירו לבטל כלי מהיכנו וכו' עד דאיכא תרתי, פסידא וצער בעלי חיים, ומה שהתירו בצינור שעלו בו קשקשים למעכן ברגלו משום פסידא, כיון דלא מינכרא מילתא חששו לפסידא בשבות על ידי שינוי כזה דליכא חלול שבת וכו', ע"כ. מבואר שבמקומות שהקלו והתירו חילקו בין מינכר ללא מינכר. [וע"ע בדבריו שם שהאריך לבאר טעמי החילוקים של מקומות שבהם התירו איסור דרבנן במקום מצוה או פסידא].

ונראה דיש ללמוד מהא דממעכן ברגלו דחשיב לא מינכר בפעולה ולכן התירו במקום פסידא, אע"פ שניכר בתוצאה, דכמו"כ בהולך על עפר וניכר סימני כתיבה של הנעל שנעשה בדרך הילוכו חשיב לא מינכר בפעולה, כי

ביאור כמה הלכות על דרך זה

א. המגבן חייב משום בונה, ומ"מ הסותר גבינה פטור ומותר, וביאר התהלה לדוד^י דמשום שאינו על מנת לבנות אינו אסור מהתורה, וגם רבנן לא גזרו בזה, והטעם אפשר לומר כיון דלא משכחת לה על מנת לבנות דאי אפשר לעשותו אחר הסתירה גוף אחד, ע"כ. [דבגבינה הבונה הוא רק כשעושה גוף אחד ולא כשמדביק חתיכות^{יג}].

ב. כמו"כ כתב בבה"ל^{יד} בטעם ההיתר לנתק חוט שקשורים בו אוכלים וחבל של חותלות תמרים, דלא אסרו בזה משום קורע כי אין שייך בזה על מנת לתפור. כלומר אין שייך לבא לידי מלאכה עי"ז.

ג. מאידך יעוי' במשנ"ב^{טו} בדין הוצאת סכין התחוב בכותל כשעי"ז יתרחב הנקב בכותל בפס"ר, דאמנם יש בזה כמה דרבנן, אלא שהעולם נהגו בו איסור להוציא דנראה כעושה נקב בכותל, עי"ש. כלומר דומה לעשיית מלאכה.

תוצאה כזו שלא נעשית ע"י פעולת עשיה אלא בדרך הילוכו דמי קצת לנעשית מאיליה כיון שנעשית מבלי פעולת עשיה, ובאינו ניכר כזה עם צירוף כמה דרבנן שרי, וכדברי הפמ"ג בשובר עוגה שכתוב עליה במי פירות, ולא דמי לדורך על נמלים בדרך הילוכו במקום פס"ר שאין צירופי דרבנן נוספים כמו כאן.

יב. בסוף סי' שי"ט.

יג. וע"ע בזה בשש"כ פרק י"א הערה ל"ב.

יד. סי' שי"ד סעי' ח'.

טו. סי' שי"ד סמ"א.

ד. יתירה מזו מצינו שאסרו דומה למלאכה גם בדבר שאין עיקרו מלאכה ואפילו יכוין לזה פטור, כגון איסור ביטול כלי מהיכנו, משום דדמי לסותר או לבונה^{טז}, וכמו"כ איסורי מוליד אין עיקרם מלאכה ואסרו משום דדמי למלאכה.

ואיסור דמי למלאכה הוא פשוט בסברא גם באופנים שלא נתפרשו בגמ', ואשכחן גזירות טובא שלא ישבו ב"ד על כך ואסרום, וכמש"נ בהערה י"ז.

נמצא שיסוד האיסורים והחילוקים באיסורי דרבנן בשבת הוא עד כמה הדבר דומה למלאכה ויש חשש שמזה יבואו לידי עשיית מלאכה, ופעמים שהתירו רק בצירוף כמה דרבנן, גם מצינו מקומות שהתירו רק באינו ניכר וכמשי"ת להלן. [וע"ע פרק ז' אות ה' במקומות שאסרו גם קרוב לפסיק רישיה].

טז. כמובא בבה"ל סי' רס"ה סעי' ג'.

יז. דהנה במתניתין דף קמ"ו. איתא שובר אדם את החבית לאכול הימנה גרוגרות. ופירש רש"י דאין במקלקל שום איסור בשבת, והקשה הר"ן, ולא נהירא דנהי דכל המקלקלין פטורין איסור מיהא איכא, אלא היינו טעמא וכו' הכא משום צורך שבת שרי לכתחלה. וביאר החזו"א [סי' נ"א ס"ק ח'] דאמנם רש"י סובר שאין סתירה בכלים [ואין מקור לאסור מקלקל כזה], מ"מ כיון דיש כאן צורת מלאכה איכא שבות, וקרו ליה מקלקל. מבואר דיש איסור מקלקל בדבר שאין מלאכה בסתירתו, משום דדמי למלאכה, ואיסור זה פשוט בסברא עד שהוקשה לר"ן על דברי רש"י. ויעוי' בחזו"א יו"ד סי' ק"נ ס"ק י"א דאשכחן גזירות טובא שלא ישבו ב"ד על כך ואסרום, אלא מה שנראה לחכם שראוי להבינו בכלל גזרתם זהו באמת בקשת הגוזרים ומבוקש גזירתם, וע"ע במשנ"ת בזה בשבות יצחק ח"ב סי' כ"א אות ד'.

ג. פס"ר האסור הוא בחידוש תוצאה או ניכר

א. מותר לפתוח דלת חדר שדולק בו נר או מדורה כשאינן רוח^{יח},
אע"פ שנכנס חמצן ומיד משפיע תוספת של שאיבת דלק והבערה^{יט},
מ"מ תוספת כזו שאינה תוצאה משמעותית חדשה, וגם אינה ניכרת,
כשנעשית בפסיק רישיה דלא איכפת ליה שרי.

דוגמא נוספת, באיסור מוליד ריח כתב המשנ"ב^כ דהחזרת אתרוג
לבגד שרי דאין מוסיף ריח. אע"פ שבודאי משהו ריח הוא מוסיף,
רק שאינו מחדש ריח ולא ניכר שינוי. וכן שמעתי מהגרי"ש
אלישיב זצ"ל.

והיינו כמש"נ דפס"ר דלא איכפת ליה הוא איסור דרבנן מפני
שדמי למלאכה ומזה יבא לידי עשיית מלאכה, ותוספת שאינה
ניכרת וגם אינה מחדשת תוצאה, אין בזה דמי למלאכה ושרי.

ב. אם מתחדש דבר, אסור, גם כשאינו ניכר בעין, כגון טלטול
פלאפון כשמחזק או מחליש קליטה, כי עושה תוצאה חדשה
שאפשר לדבר ולשמוע באיכות טובה יותר^{כא}, כן שמעתי מהגרי"ש
אלישיב זצ"ל. [ויבואר עוד בזה להלן אות ה'].

יח. בסי' רע"ז סעי' א' וב' נתבארו אופני ההיתר והאיסור בזה.

יט. יעוי' במנחת שלמה סי' י' אות ה' במש"כ בזה בשם המומחים.

כ. בסי' תקי"א ס"ק כ"ו.

כא. חשיבות מלאכה נמדדת בתוצאה, וכך גם בחשמל תנודות מזעריים ככל
שיהיו אם נותנים תוצאה שלא היתה לולי תוספת הזרם, יצירה זו היא
בחשיבות מלאכה גמורה. וכמשנ"ת בפרק א'. ותוצאה זו בפלאפון פעמים

תוצאה שאין נותן דעתו עליה ומבחין בה

ג. כתב החזו"א^{כב} וז"ל, המדליק נר החשמל בשבת מלבד איסור מבעיר ובונה יש בו משום מחמם את הברזל שיש בו משום מבשל, אלא דהוי פס"ר דלא ניחא ליה, מ"מ אסור, ע"כ.

מבואר דריכוך החוט שבנורה מקרי עשיה בפסיק רישיה ואסור, וזאת גם אם אין צורך בזה להעברת הזרם ולכן הוי בגדר לא ניחא ליה כמבואר שם.

ובמנחת שלמה^{כג}, כתב על דברי החזו"א וז"ל, לולא דמסתפינא הייתי אומר שלענין דינא אין להתחשב כלל עם זה שהחוט שבתוך הנורה מתרכך במקצת, כיון שלאחר הכיבוי חוזר תיכף לקדמותו והמדליק אינו נותן כלל על ליבו לחשוב דבר זה וגם אין מי שמרגיש בזה, מסתבר שבכגון דא אין זה שייך כלל למלאכת מבשל, ע"כ. כלומר באופן כזה לא דמי למלאכה.

ודעת החזו"א דכיון שבפועל נעשית תוצאה חדשה שמתרכך החוט גם כשלעולם אינו נותן דעתו על זה אסור.

ד. כלי פלסטיק חד פעמי כגון כוס צלחת כפית ומזלג, יש מהם שבנתינת דבר חם לתוכם מתרככים גם בכלי שני ושלישי ואפילו במדה שניתן לעשות בהם שינוי צורה, ושמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל דגם אם לא נתרכך במידה שניתן לשנות צורה אלא שניכר הריכוך אסור, כיון שניכרת פעולת המלאכה, ואחר שבדק בידו כוס

אדם רגיל לתת דעתו עליה במקום שהקליטה חלשה, וגם ניכרת בעת השימוש בו, וזאת מלבד האיסור בשינוי הרישום על הצג.

כב. סי' נ' ס"ק ט'.

כג. ח"א סי' י"ב אות ב' בסופו.

פלסטיק חד פעמי מסוג פשוט, שעירו לתוכה מים חמים, אמר שניכר הריכוך ואסור^{כד}.

עוד כתב החזו"א^{כה}, דהמחמם את הברזל ליד סולדת נראה דאיסורא איכא ואפשר דאסור מהתורה כעין חצי שיעור, ע"כ. ונראה דהכא חשיב פס"ר הניכר כי פעולת החימום ניכרת, וס"ל לחזו"א שהיא תחילת בישול אע"פ שלא התחדשה תוצאה של ריכוך^{כו}.

ה. מעבר ליד מאורר, שרי, אע"פ שגורם לתנודות זרם, דתוספת מזערית כזו שאינה מחדשת דבר וגם אינה ניכרת^{כז}, כשנעשית בפסיק רישיה, הרי זה דומה לפותח דלת ונכנס חמצן שמשפיע על האש, או למחזיר אתרוג לבגד, דלא אסרו פסיק רישיה כזה וכמשנ"ת. וכן שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ו. חסימת האויר [ע"י כיסוי המאורר או חסימה אחרת סמוכה לו] באופן שגורמת למאורר התאמצות הניכרת בקול המנוע, הרי זה אסור, כן שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל.

ז. לשחרר ניצרה המונעת סיבוב כנף המאורר, אסור, כי בזמן הפעולה הסיבובית הוא צורך יותר זרם ונמצא שהוא מגביר צריכת הזרם במידה שמתחדשת תוצאה ואסור. כן שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל.

כד. וע"ע בזה ובעוד דוגמאות בענין זה בשבות יצחק ח"ט דיני בישול פרק ב'.
כה. שם בד"ה יש לעי'.
כו. ובעיקר דברי החזו"א יעוי' במשנ"ת בשבות יצחק דיני בישול פרק ב' הערה כ"ח.

כז. אפילו תהא ניכרת במכשיר מדידה רגיש, אבל אינה ניכרת בתוצאה ולא בחוש, וע"ע להלן בדין מעבר בשער חשמלי שהתוצאה יכולה להיות ניכרת.

תוצאה ניכרת שאינה ראויה לשום דבר

ח. בשו"ת אגרו"מ^{כח} כתב לענין הבדלה בליל יו"ט שחל במוצאי שבת, דמותר לקרב הנרות כדי לעשות אבוקה, ואין לחוש למה שברגע זה נימס החלב שהרי אין שום צורך לכלום בהיתוך משהו חלב וכו', ואפילו אם היה מכוין לכך אין בזה חיוב מלאכה דאין דרך היתוך חלב בכך, והוא גם משהו שאין ראוי לשום דבר אף אם יפול טיפה וכו' שא"כ אף במתכוין לזה לא היה בזה שייכות מלאכה, שאף לכו"ע באינו מתכוין לזה ליכא שום איסור ע"כ.

כלומר פס"ר דלא ניחא ליה של המסת חלב שאפילו אם יכוין לזה אינו יכול להגיע לידי איסור דאורייתא מצד מעשה המלאכה שנעשה שלא כדרך, וגם מצד התכלית שהוא בכמות קטנה שאינה ראויה לשום דבר, באינו מתכוין ליכא איסור.

מיהו צ"ב שהרי במשהו חלב יכול להדביק בו נר והיו רגילים בכך, ועוד יש לדון בזה משום גרם כיבוי^{כט}.

ומהגרי"ש אלישיב זצ"ל שמעתי, שיקרב הנרות באופן שיגעו הלהבות ולא השעוה, דכיון שניכרת המלאכה בטיפטוף השעוה גם במעט שעוה שאינו יכול להפיק ממנה תועלת ולא ניחא ליה אסור^ל.

כח. ח"ח סי' כ' עמוד ס"ו.

כט. יעו"י בשו"ע סי' תקי"ד סעי' ג' ובמשנ"ב שם.

ל. גם יש עצה להשחיל בפתיל צף שתי פתילות [להכין זאת מערב שבת ויו"ט] ולהדליק אותם בכלל הנרות שמדליק לכבוד יום טוב, ועל נר זה יברך ברכת מאורי האש, ואם אין לו אפשרויות אלו, לא ידליק אבוקה כדי לברך עליה, דכיון שאינו לכבוד יום טוב חיישינן דהוי כנר של בטלה שאסור להדליק ביום טוב, אלא יברך על נר שאינו אבוקה שמדליקו לכבוד יום טוב.

ובספר יו"ט שני כהלכתו^{לא} כתב בשם הגרש"ז אויערבך זצ"ל, דאין לחבר בהבדלה ב' הנרות, אלא יקרבים זל"ז במדת האפשר שלא יגעו השלהבות זה בזה, משום שאם יחברם יחד קרוב הדבר שיכשל באיסורי יו"ט כגון גרם כיבוי ע"י טיפטוף השעוה, ולדעת הרא"ש בפ"ב דביצה סי' י"ז גרם כיבוי אסור ביו"ט וכו'. והוסיף דאמנם אם נגעו הלהבות זב"ז יפרידם ואין בהפרדתם שום איסור כיון שנשארו דולקים כמו שהיו, עכ"ד.

דוגמאות נוספות לפס"ר שאינו מחדש תוצאה ואינו ניכר

ט. כתב החוות דעת^{לב} דבשפיכת מים צוננים למיחם שפינהו מחמין, המים הנבלעים בדפנותיו ומתבשלים שרו, מפני שאין זה מלאכת מחשבת. ולא נחית לבאר אמאי אין בזה איסור מדרבנן, ואפשר דמפני שאינו ניכר וכמש"נ.

י. מותר להחזיר קדירה על פלטה חשמלית [באופן המותר בדיני חזרה], דאמנם גורם לתנודות זרם ע"י מעשה התעסקות בפלטה מ"מ התוצאה של תנודות הזרם אינה נעשית בידים אלא בפסיק רישיה דלא איכפת ליה, וכיון שאינה משמעותית ואינה ניכרת, הרי זה דומה לפתיחת דלת שלא כנגד המדורה דשרי כמש"נ.

נמצא דבפסיק רישיה דלא איכפת ליה, כל שמתחדשת תוצאה, או שניכר שינוי של מלאכה גם אם לא מתחדשת תוצאה, אסור. [ויעוי' בהערה^{לג} דיש אופנים מסוימים שהתירו פס"ר דלא ניחא ליה באיסור דרבנן אפילו בחידוש תוצאה ושהיא ניכרת].

לא. פרק א' הערה ס"ז.

לב. בסי' צ"א ס"ק ה'.

לג. יעוי' במשנ"ב סי' שט"ז משנ"ב ס"ק ה', וסי' שכ"א ס"ק נ"ז, ועי' גם בחזו"א סי' נ"ח ס"ק ח'. וע"ע במאירי הל"ט: ובחיי אדם כלל י"ח אות ב'.

[הגברת זרם שנעשית במכשיר חשמלי במערכת האלקטרונית הפנימית שבו לצורך פעולתו התקינה, הרי זו מלאכת מחשבת גם כשאינה גורמת לשינויים הנראים לעין, וכמש"נ בסוף פרק א'].

מעבר ליד חיישנים באופנים שונים

יא. מעבר בשער לגילוי מתכות [מגנומטר], גם אם סף ההתראה (הגילוי) יכוון כך שאדם שעל גופו מתכות בכמות סבירה (אבזם, שעון, מפתחות, משקפיים וכיוצ"ב) יוכל לעבור בשער בלא שמנגנון ההתראה יופעל, אסור, כי במנגנון הבדיקה מתחדשת פעולה ע"י יצירת זרם לבדוק את כמות המתכות.

ודבר זה חלוק בג' חילוקים ממעבר ליד מאורר שנתבאר לעיל דשרי. א. כאן יצירת הזרם עושה פעולה חדשה של מדידה, והתם הפעולה שהיתה קיימת מתמשכת בלי תוספת ניכרת כנ"ל. ב. בכך שאין התראה הוא מקבל אישור מעבר אע"פ שיש עליו מעט מתכות, ויש לדון דחשיב ניחא ליה^ל. ג. כניסה לשער שנועד כדי לבדוק הוא מעשה גמור, ואין זה שיך לנידון של פס"ר דמיירי בתוצאה נלוית למעשה אחר, וגם כשהכריחוהו לכך הרי זה כמי שהכריחוהו ללחוץ על מתג הדלקה^ל.

[וע"ע במשנ"ת לעיל בסוף פרק א']. במכונת חליבה שהתיר החזו"א לאנשי חפץ חיים באופן שלא תהא הגברת זרם וכמש"נ בפרק א', שמעתי מהגרי"ש אלישיב זצ"ל דגם אם היו איזה שהם שינויי זרמים ניכרים שנעשו בפס"ר דלא איכפת ליה ולא נעשית הגברה המביאה לתוצאה חדשה, אין להביא שום ראיה מההיתר המיוחד שניתן באותה שעת הדחק כפי המציאות דאז.

לד. יעוי' בפרק ז' אות ד' ופרק ד' אות ה' דוגמאות בגדרי ניחא ליה. לה. במקרים רבים יש בשערים אלו גם נורות חיווי ורישומים שנפעלים ע"י העובר בשער.